

UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA CA ȘANSĂ A ASIMILĂRII MODERNITĂȚII EUROPENE

Dr. hab. Nicolae ENCIU

THE UNION OF BESSARABIA WITH ROMANIA AS AN ASSIMILATION CHANCE OF THE EUROPEAN MODERNISM

Beginning with defining the modernization/modernism as an effort of „burning the steps” passed through by the Western European countries, this study substantiates with reasons the thesis, according to which the Declaration of the Sfatul Țării from 1918 March 27/ April 9 concerning the Union of Bessarabia with Romania was the essential precondition of the effort of political, social-economical and cultural modernization. This very effort was on the one hand crowned with indisputable achievements in various areas of activity, but on the other hand it determined an incomplete, sometimes even distorted assimilation of some fundamental aspects of the European modernism.

În ședința istorică din 27 martie / 9 aprilie 1918, pornind de la considerentul că Basarabia, în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, fusese „ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove”, precum și „în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor”, deputații Sfatului Țării au decis, cu majoritate covârșitoare de voturi, unirea Basarabiei cu România¹, integrând, în atare mod, evenimentul în cauză în amplul proces european de concretizare a principiului naționalităților afirmat de Marea Revoluție Franceză de la 1789 și realizat, pe parcurs, la scara întregii Europe Centrale și de Est.

Este în afara oricăror dubii că noua arhitectură național-statală a Europei Centrale și celei Sud-Estice de după Primul Război Mondial a fost nu numai rezultatul războiului, ci și al efortului națiunilor asuprite din cele trei imperii din zonă de a înfăptui o cale mai modernă de viață prin mijlocirea autoterminării naționale. Cu referire la spațiul românesc de cultură și civilizație, pornind mai ales de la anul 1848, românitatea a conștientizat tot mai mult fap-

¹ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917-1918. Documente.* Antologie de Ion Calafeteanu și Viorica-Pompilia Moisuc, Editura Hyperion, Chișinău, 1995, p. 215-216.

tu că progresul națiunii depinde, în primul rând, de obținerea libertății de a-și determina ea însăși viitorul sub conducerea propriilor aleși. Începând cu acea perioadă, ideea înfăptuirii statelor naționale a fost fermentul cel mai puternic în Europa. Această tendință a fost asociată cu fenomenul dezvoltării și modernizării tuturor componentelor vieții naționale, considerându-se că numai statul național are autoritatea și capacitatea afirmării și protejării intereselor națiunii².

Considerând modernitatea / modernizarea drept un amplu și complex proces de reevaluare a ierarhiei valorilor, a instituțiilor care însoțesc sau preced o creștere social-economică, dar și un progres intelectual remarcabil³, putem afirma că anul 1918 a constituit nu numai momentul decisiv în făurirea statului național unitar român, prin includerea în componența sa a tuturor teritoriilor românești aflate până atunci sub dominație străină⁴, ci a marcat, totodată, intrarea întregului continent european într-o etapă istorică calitativ nouă și total diferită de perioada antebelică⁵. Aceasta, deoarece, în acel an s-a pronunțat sentința definitivă în uriașul proces istoric dintre stat și națiune care, deschis de decenii, s-a judecat în cadrul Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920. „Asistăm, – menționa în acest context sociologul Dimitrie Gusti, – la înscierea unui însemnat capitol în istorie: la o înmormântare și la o înviere. Statul vechi, veșnic agresiv și cuceritor, bazat, înlăuntrul și în afară, pe simpla putere brutală, a murit, iar statul nou, întemeiat pe o idee, pe ideea națională și democratică, i-a luat locul”⁶.

Cu referire la România și, în egală măsură, la Basarabia de după Primul Război Mondial, dezvoltarea social-economică, politică și culturală a decurs în cadrul unui efort prin care s-a încercat „arderea etapelor” parcurse pe drumul modernizării de către statele Europei Occidentale, efort încununat cu

² Detalii la Vasile Pușcaș, *Procesul de modernizare în România interbelică*, în „Revista de istorie” (București), tomul 42, nr. 4, 1989, p. 335.

³ *Enciclopedia universală Britannica*. Vol. 10. Coord.: Ilieș Câmpeanu, Cornelia Marinescu, Editura Litera, București, 2010, p.271-272; Alexis Nouss, *Modernitatea*. Traducere din franceză de Viorica Popescu și Gheorghe Crăciun, Editura Paralela 45, F.I., 2000; Sergiu Tămaș, *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*. Ed. a II-a rev. și ad., Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1996, p. 340-341.

⁴ Vezi Emmanuel de Martonne, *La nouvelle Roumanie dans la nouvelle Europe*, Tipografia Curții Regale, București, 1922, 20 p.

⁵ *Istoria secolului XX*. Vol. I: *Sfârșitul „lumii europene” (1900-1945)*. Sub redacția: Serge Berstein și Pierre Milza. Traducere: Marius Ioan, Editura BIC ALL, București, partea I, II; I. Saizu și Al. Tacu, *Europa economică interbelică*, Institutul European, Iași, 1997.

⁶ Dimitrie Gusti, *Problema națiunii*, în „Arhiva pentru știință și reforma socială”, an. I, nr. 2-3, iulie-octombrie 1919, p. 548.

succese incontestabile în varii domenii de activitate, care însă a determinat și o asimilare incompletă, iar uneori chiar distorsionată, a unor aspecte fundamentale ce caracterizau societățile țărilor dezvoltate ⁷.

Pentru Basarabia în special, Unirea din 1918 a fost precondiția efortului de modernizare politică, economico-socială și culturală, efort produs în cadrul procesului de difuzare a unor valori și forme de organizare instituțională și economică dinspre Occident prin intermediul factorilor de decizie ai României. Așa cum afirma președintele Consiliului de Miniștri Ion I.C. Brătianu, „România Nouă constituie temelia unei vieți naționale, în cadrul căreia se va putea dezvolta de aci înainte în pace și în fericire întregul neam românesc” ⁸.

Același Ion I.C. Brătianu menționa, pe bună dreptate, că Unirea de la 1918 „izvorăște din puterea de viață a poporului român, din vitejia soldaților noștri și din voința hotărâtă a românilor de pretutindeni. Ea se întemeiază pe ființa însăși a neamului românesc, care de aproape două mii de ani, în mijlocul tuturor vitregiilor vremii, a știut să-și păstreze neatins caracterul de conștiință națională. Ea se reazemă pe cerințele istoriei, care îi impun desființarea tuturor granițelor nedrepte și nefirești și statornicirea statelor după principiile naționalităților. Ea e voită, în fine, de nevoile neamului românesc care nu poate trăi despărțit și care numai prin unirea laolaltă a tuturor fiilor lui își poate îndeplini cu folos pentru omenire și cu strălucire pentru el misiunea civilizatoare în această parte a lumii” ⁹.

Unul dintre promotorii indiscutabili al efortului de modernizare a Basarabiei în primii ani postbelici a fost însuși regele Ferdinand I (1914-1927) care, prin o serie de decrete-legi a contribuit efectiv la difuzarea și implementarea unor elemente esențiale ale modernității europene.

Astfel, cu referire la modernizarea politică, prin decretul regal nr. 3675 din 13 decembrie 1918, corpul electoral al tuturor cetățenilor români majori din teritoriul vechi al României și din Basarabia era convocat, pentru prima oară în istoria acestui ținut, să aleagă „pe circumscripții electorale, prin vot universal, direct, obligator și secret, și pe baza reprezentării proporționale”, numărul de deputați și de senatori stabilit prin același decret ¹⁰. Acest prim exercițiu electoral s-a produs în martie 1919 când, în Basarabia, din circa 506 000 de alegători cu drept de vot, s-au prezentat la urne 386 000, reprezentând

⁷ Detalii la Andrei Josan, *Economia României interbelice în context european*, Editura ASE, București, 2004, p. 139-160.

⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 212, 13/26 decembrie 1918, p. 3750.

⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 212, 13/26 decembrie 1918, p. 3749-3750.

¹⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 213, 14/27 decembrie 1918, p. 3781.

77-78 % din total. Au fost aleși 90 de deputați în cadrul scrutinului din zilele de 15, 16 și 17 martie 1919, și 37 de senatori în zilele de 20 și 21 martie. Din cei 90 de deputați aleși, 72 aparțineau Partidului Țărănesc, iar 18 s-au afiliat Ligii Poporului¹¹.

Precum menționa ministrul de stat Ion Incuț în ședința Adunării Deputaților, la încheierea aceluia prim exercițiu electoral, „a fost în Basarabia o anchetă făcută de străini. A căzut și în mâinile mele un exemplar după referatul acesta făcut pentru străini. Ei bine, iată, străinii au constatat că, în Basarabia, alegerile s-au făcut în libertate și pot fi considerate ca un plebiscit în folosul României” ¹². În așa mod, prin alegerile din martie 1919 pentru Adunarea Deputaților și Senatul Noii României s-a pus începutul unei vieți politice și de partid moderne în Basarabia. Chiar dacă în perioada ce a urmat, până în februarie 1938, România a trecut printr-un adevărat „carusel guvernamental”, doar în primul deceniu perindându-se la cârma țării 11 guverne, este în afara oricăror dubii adevărul că, prin legiferarea votului universal, politica intrase efectiv în viața cotidiană a populației Basarabiei, aceasta participând, de rând cu toți cetățenii României, la 11 alegeri parlamentare în cei 22 de ani ai perioadei interbelice ¹³.

Sub aspectul modernizării economice, reforma agrară din 1918-1924 a fost, indiscutabil, cea mai importantă și apreciată. Indiferent de ideologia de partid îmbrățișată sau de gradul de influență a partidului pe care-l reprezentau în forul legislativ, deputații și senatorii din toate colțurile României au considerat legiferarea reformei agrare drept o îndatorire față de țărănimea care se jertfise în război, iar votul universal și împroprietărirea au fost înțelese drept două obiective esențiale, dar ca părți componente ale unui întreg – democratizarea și modernizarea societății¹⁴. Așa cum afirmau în acea perioadă președintele Consiliului de Miniștri Ion I.C. Brătianu și ministrul Agriculturii și Domeniilor Ion Duca, „numai prin împroprietărire se va face țărănimei dreptatea ce i s-a fâgăduit” și „numai astfel, rezemată pe un popor înstărit și mulțumit de soarta lui, unitatea națională va putea să dea roadele ei binefăcătoare”¹⁵. Mai mult ca atât, aceiași oameni

¹¹ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 23, ședința din 30 decembrie 1919, p. 313.

¹² „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 12, ședința din 13 decembrie 1919, p. 119.

¹³ Ioan Scurtu, *Civilizația românească interbelică (1918-1940)*, Editura Fundației România de Măine, București, 2008, p. 174, 185.

¹⁴ Svetlana Suveică, *Basarabia în primul deceniu interbelic (1918-1928): modernizare prin reforme*, Editura Pontos, Chișinău, 2010, p. 130.

¹⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 214, 15/28 decembrie 1918, p. 3814.

politici și de stat au insistat cu toată hotărârea „să se țină seamă de condițiile speciale ale Basarabiei”, deoarece „datoria noastră este să nu nesocotim aceste deosebiri, spre a putea asigura pe viitor ținutului de peste Prut un așezământ agrar temeinic și o dezvoltare istorică liniștită”¹⁶.

În aceeași direcție se înscrie și efortul factorilor de decizie politică ai României interbelice nu numai de menținere, ci și de dezvoltare în continuare a relațiilor comercial-economice tradiționale cu Ucraina, chiar dacă Nistrul devenise, după 1918, frontieră de stat între cele două țări, modificându-i-se prin aceasta regimul obișnuit. Așa cum până în aprilie 1919, – perioadă în care Ucraina a reușit să-și mențină independența politică¹⁷, – circulația pe Nistru a continuat să se efectueze fără niciun fel de obstacole și în vederea protejării intereselor economice ale populației Basarabiei, Direcția generală economică din cadrul guvernului României a decis instituirea, până la unificarea administrativă a țării, a câte un serviciu comun de import-export la Iași și Chișinău, iar în vederea dezvoltării schimbului de mărfuri cu Ucraina, aceeași Direcție generală a delegat un reprezentant al său în Ucraina, cu misiunea de creare a unui serviciu economic special¹⁸. O altă decizie a Consiliului de Miniștri al României, adoptată la propunerea ministrului secretar de stat la departamentul industriei și comerțului, viza acordarea înlesnirilor și foloaselor Legii pentru încurajarea industriei naționale societății „Hercule”, în intenția acesteia de înființare a unei fabrici de zahăr în comuna Mândac din județul Soroca¹⁹.

Însă până la eforturile de modernizare economică propriu-zisă a Basarabiei, o serie de măsuri au vizat refacerea ei economică și socială, cauzată de războiul mondial. Respectivele măsuri au fost cu atât mai prețioase, cu cât România se afla, în acea perioadă, într-o situație extrem de dificilă, având stocul de aur depus în trei state – în Rusia, Germania și Marea Britanie. Potrivit datelor Guvernatorului Băncii Naționale a României I.G. Bibicescu, din 17 februarie 1919, partea cea mai însemnată a acelui tezaur se afla în Rusia, „în sumă de peste lei 315 mil. aur efectiv și 1,5 mld. alte valori și titluri, tezaur garantat de guvernul Imperial”, care însă fusese, între timp, înlocuit cu un guvern bolșevic. În plus, o altă parte a tezaurului se afla depusă la Reichsbank din Germania, în valoare de lei 80 469

¹⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 220, 22 decembrie 1918 / 4 ianuarie 1919, p. 4016.

¹⁷ Vezi Nicolae Smadu, *Frontul sanitar pe Nistru și epidemiile din Basarabia*, Imprimeria Statului, Chișinău, 1922, p. 30-31.

¹⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 117, 17/30 august 1918, p. 1840.

¹⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 155, 3/16 octombrie 1918, p. 2640.

650 aur efectiv, și 98 105 500 în Marea Britanie, la Bank of England, deci un total de 493 730 430 aur efectiv²⁰.

Așadar, în pofida enormelor dificultăți, prin decretul regal din 15 octombrie 1918, creditul de război în sumă de 1,7 miliarde lei a fost sporit cu 300 milioane lei, până la suma totală de 2 miliarde de lei, respectiva sumă urmând a fi acordată populației Basarabiei pentru pagubele de orice fel cauzate de război, precum și pentru orice alte cheltuieli provocate de război²¹. Printr-un alt decret regal, din 1 noiembrie 1918, s-a permis municipiului Chișinău „să contracteze un împrumut până la concurența sumei de 10 mil. lei de la orice bancă din țară și în cont curent, cu care să se aprovizioneze cu alimente de primă necesitate și obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte”²².

În aceeași ordine de idei, prin contribuția directă a reginei Maria a României, în perioada imediat următoare unirii Basarabiei cu România, având în vedere consecințele sociale extrem de grave produse de anii războiului mondial, a fost înființată Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război, având ca scop „adăpostirea, întreținerea și educația fizică și morală a orfanilor de război”, cu secții regionale la Iași, București, Craiova și Chișinău, cuprinzând județele din întreaga Basarabie²³. La scurt timp de la înființare, printr-un decret semnat de regele Ferdinand I, s-a decis acordarea unei subvenții inițiale de 10 mil. lei Societății „Ocrotirea orfanilor din război”, prin comitetele din București, Iași, Craiova și Chișinău²⁴. Concomitent cu respectiva inițiativă, printr-un alt decret regal, a fost deschis pe seama Ministerului agriculturii și domeniilor un credit extraordinar de 1 mil. lei, „spre a se veni în ajutorul centralei cooperativei basarabene, însărcinată cu aprovizionarea populației din Basarabia”²⁵. În fine, prin adoptarea statutului Societății pe acțiuni „Steaua Basarabiei” cu sediul la Iași, s-a urmărit scopul „desfăcerii în Basarabia, în condițiile cele mai avantajoase pentru populație, a produselor ce lipsesc acolo, precum petrolul și derivatele sale, sarea, chibriturile, tutun, scânduri, șindrilă ș.a., precum și de a aduce din Ba-

²⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 252, 8/21 februarie 1919, p. 5173-5184.

²¹ „Monitorul Oficial”, nr. 167, 17/30 octombrie 1918, p. 2002.

²² „Monitorul Oficial”, nr. 181, 3/16 noiembrie 1918, p. 3165.

²³ „Monitorul Oficial”, nr. 19, 22 aprilie/5 mai 1918, p. 239-243.

²⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 239, 20 ianuarie/2 februarie 1919, p. 4684.

²⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 226, 4/17 ianuarie 1919, p. 4230.

sarabia diferite produse în Moldova”²⁶.

Învățământul și efortul de ridicare a nivelului de cultură al maselor largi ale populației Basarabiei au făcut, indiscutabil, obiectul preocupărilor prioritare ale administrației române și întregului corp profesoral din România din chiar anul 1918. Având în vedere lipsa acută a materialelor didactice și a rechizitelor școlare, printr-un decret al regelui Ferdinand I, a fost deschis pe seama bugetului Ministerului cultelor și instrucțiunii, administrația Casei școlilor, pe exercițiul financiar 1918-1919, un credit extraordinar de 1 mil. lei pentru procurarea cărților didactice, literare, științifice și a rechizitelor pentru nevoile școlilor din Basarabia²⁷.

Potrivit mărturiei datând cu 14 noiembrie 1918 a generalului Artur Văitoianu, pe atunci ministru de Interne, „Ministerul Cultelor și Instrucțiunii a trimis în Basarabia în ianuarie curent mai mulți învățători, institutori și profesori, în scopul de a încerca, prin sfaturi, să risipească neîncrederea semănată printre săteni de către bandele bolșevice și să formeze legătura sufletească cu poporul de peste Prut. Încercarea, pe cât de folositoare, a fost și îndrăzneță, căci acești piloni ai culturii și ai sufletului românesc au pășit imediat în satele încă pline de răzvrătirea bolșevică, fără a se sprijini pe armata țării, pentru a nu stârni bănuieli, încrezătoare numai în mijloacele proprii. Părăsindu-și familiile pentru o cauză națională, ei și-au primejduit adeseori viața. Numai grație curajului, stăruinței, destoiniciei și aleselor lor calități, ei au reușit a se apropia de sufletul basarabeanului care, căpătând încredere în ei, și-a tânguit lor necazurile și păsurile, invitându-i adeseori să judece pricinile dintre locuitori. Frumoasele rezultate ale muncii fără preget ce au depus se pot vedea din faptul că mare parte din ei au fost invitați de a rămâne printre dânșii”²⁸.

Deși în privința modernizării învățământului au fost adoptate mai multe decizii, elaborate legi etc., un rol extrem de important în această privință l-a jucat decretul regal din 14 august 1918 privind înființarea unor gimnazii pentru ucraineni, evrei, ruși, bulgari, germani și alte minorități din Basarabia, conținând, totodată, principiile esențiale după care era organizat întregul sistem al învățământului în perioada interbelică, și anume: a) fiecare naționalitate locuitoare în Basarabia avea dreptul de a-și instrui copiii în limba națională, programa studiului limbii naționale fiind întocmită

de o comisie școlară a naționalității respective, în conformitate cu principiile hotărâte de directorat și de ministerul instrucțiunii publice; b) părinții erau liberi în alegerea școlii pentru copiii lor; c) în fiecare școală, învățământul consta din trei părți: 1. partea fundamentală, conținând obiectele la limba română, istoria românilor, geografia României, – toate predate în limba română după programe de stat; 2. obiectele cerute de tipul școlii și 3. limba naționalității respective²⁹.

Avându-se în vedere lipsa acută de personal didactic în primii ani postbelici, la 12 septembrie 1918 a fost adoptat decretul-lege cu privire la organizarea școlilor medii și a școlilor normale (pedagogice) din Basarabia. Primele școli normale (pedagogice) erau instituite în orașele Sorooca, Cetatea Albă și Chișinău, ele fiind definite, conform art. 8 al decretului respectiv, drept „instituii școlare pedagogice secundare, care au scopul de a pregăti personalul didactic pentru învățământul primar”. Durata cursurilor în școlile normale era de 5 ani. Pentru elevii cei mai silitori și cu purtare bună, fiecare școală normală oferea 100 de burse, câte 20 de fiecare clasă. După absolvirea școlii, bursierii erau datori să servească în calitate de învățători pe o durată de cel puțin 5 ani³⁰. Același decret-lege stabilea și programa școlilor normale (pedagogice), incluzând obiectele: religia, limba română, limba națională, limba franceză, pedagogia cu psihologia și didactica, istoria, matematica, științele naturii cu fizica, gospodăria rurală, geografia, medicina populară cu igiena, legislația administrativă și școlară, datoriile învățătorului, caligrafia, desenul artistic și liniar, cântarea și muzica, gimnastica, lucrul manual și practica agricolă³¹.

Practic, după principiile identice a fost reorganizată și modernizată justiția în Basarabia după 1918. Prin legea privitoare la organizarea justiției în Basarabia, din 6 octombrie 1918³², completată ulterior cu Decretul regal pentru organizarea justiției în Basarabia din 6 mai 1919³³, la baza reorganizării acesteia au fost puse două principii esențiale: a) s-a dat o nouă organizare sistemului judiciar, pus pe temeliile moderne, conforme cu noile condiții istorice, și b) limba oficială în justiție a devenit limba română,

²⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 117, 17/30 august 1918, p. 1838-1840.

³⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 154, 2/15 octombrie 1918, p. 2628-2630.

³¹ Idem, Ibidem, p. 2630.

³² „Monitorul Oficial”, nr. 160, 9/22 octombrie 1918, p. 2748-2759.

³³ „Monitorul Oficial”, nr. 16, 6 mai 1919, p. 891-902; „Monitorul Oficial”, nr. 18, 9 mai 1919, p. 996-1007.

²⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 172, 23 octombrie/5 noiembrie 1918, p. 3010-3012.

²⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 252, 8/21 februarie 1919, p. 5136.

²⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 209, 9/22 decembrie 1918, p. 3681-3682.

atât în procedura judiciară, cât și în actele scrise, considerându-se că „numai în modul acesta, marile mase ale poporului român din Basarabia se vor putea bucura de binefacerile unei adevărate justiții”³⁴. În continuarea aceluiași efort de modernizare a justiției se înscrie și decretul-lege din 2 mai 1919 pentru aplicarea în Basarabia a codului penal și a codului de procedură penală română³⁵.

În șirul altor măsuri de adoptare și de asimilare a modernității europene este de menționat și decretul regal din 10 mai 1918, prin care asupra Basarabiei se extindea puterea legii de organizare a personalului administrației poștelor, telefoanelor și telegrafului, a legii de exploatare poștală, telegrafică și telefonică și a legii de poștă rurală, în vigoare în România la acea dată. Întru executarea decretului în cauză, printr-o lege specială a fost acordat un credit de 6 871 210 lei pe seama direcției generale a PTT din cadrul Ministerului de Interne, pentru înființarea și întreținerea serviciului poștal, telegrafic și telefonic în Basarabia până la 1 aprilie 1919³⁶.

Printr-un alt decret regal, din 7 iulie 1918, începând cu 1 septembrie 1918, în Basarabia sistemul metric de măsuri și greutateți devenea sistemul legal³⁷. Este suficient de remarcat că, până în 1918, în Basarabia erau utilizate măsurile vechi pentru lungime, volum și greutateți, provenind din evul mediu. Bunoară, lungimile erau măsurate cu cotul moldovenesc, arșinul, stânjenul sau cu vârsta; volumul – cu ocaua moldovenească, cu vadra moldovenească sau cu chila (pentru pâine); iar greutatețile erau măsurate cu funtul, cu ocaua sau cu pudul³⁸.

Ministerul Industriei și Comerțului era însărcinat să stabilească, prin decizie ministerială, echivalentele legale între cele două sisteme. De asemenea, pe seama și la dispoziția Ministerului Industriei și Comerțului se deschidea un credit de 2 mil. lei, în vederea procurării etaloanelor și măsurilor necesare primăriilor și comercianților, precum și pentru salarizarea birourilor de măsuri și greutateți³⁹.

În cadrul dezbaterilor asupra importanței și semnificației perioadei interbelice din istoria Basarabiei, argumentul cel mai des invocat îl constituie proverbia „palmă a jandarmului român”. Mai rar

însă se invocă – sau chiar se omite cu desăvârșire – faptul că organizarea sanitară în Basarabia, în sensul modern al cuvântului, inclusiv primele vaccinări în masă contra bolilor infecțioase, se datorează anume prezenței trupelor române și în special comisarului general al Basarabiei, generalului corp de armată Artur Văitoianu. Astfel, prin ordonanța nr. 14 din 7 iulie 1918 a Comisarului General al Basarabiei, „văzând starea sanitară rea a Basarabiei și că tifosul exantematic continuă a fi foarte întins”, generalul a dispus crearea Inspectoratului Sanitar al Basarabiei, – „instituție cu caracter civilo-militar, pentru combaterea bolilor contagioase din Basarabia și, implicit, de a organiza serviciul sanitar în Basarabia, punând în legătură această organizare locală cu gruparea mare a familiei românești, cu organizarea sanitară din Regat”⁴⁰. Pe de altă parte, prin ordonanța nr. 25 din 30 iulie 1918, același Comisar General al Basarabiei a dispus vaccinarea întregii populații contra holerei, luându-se totodată măsuri de poliție sanitară la frontiera Nistrului. Așa cum s-a relatat, toate vaccinările au fost efectuate gratuit, încununându-se de un real succes⁴¹.

În fine, nu însă și în ultimul rând, prin adoptarea decretului-lege nr. 122 din 12/25 ianuarie 1919, Basarabia interbelică a beneficiat de o organizare statistică pe baze moderne, noua Direcție generală a statisticii având atribuțiile de „a culege, examina, verifica, coordona, comunica și publica toate datele statistice privitoare la teritoriu, populație, agricultură, comerț, industrie, finanțe, circulație și în general la toate ramurile de activitate economică și de bogăție a regatului României”⁴². Grație aceleiași noi organizări a statisticii, la 29 decembrie 1930, pe teritoriul întregii României, inclusiv în Basarabia, s-a desfășurat cel mai amplu recensământ al populației care, prin amploarea, profunzimea și veridicitatea datelor culese, nu a mai fost depășit de niciun alt recensământ organizat ulterior⁴³.

În concluzia celor expuse constatăm că perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale a însemnat un drum ascendent al societății românești, statul național unitar român înregistrând progrese esențiale

³⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 160, 9/22 octombrie 1918, p. 2756.

³⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 15, 4 mai 1919, p. 813.

³⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 35, 12/15 mai 1918, p. 448.

³⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 165, 14/27 octombrie 1918, p. 2853-2854.

³⁸ *Calendarul Basarabiei pe 1931*. Întocmit de H. Block și A. Căndea, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, F.a., p. 1, 31-32.

³⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 165, 14/27 octombrie 1918, p. 2854.

⁴⁰ Nicolae Smadu, *Privire generală asupra organizării și stărilor sanitare din Basarabia. De la înființarea Inspectoratului până azi. Anii 1918-1920*, Imprimeria Statului, Chișinău, 1920, p. 9-10, 22.

⁴¹ Idem, *Ibidem*, p. 25.

⁴² „Monitorul Oficial”, nr. 50, 20 iunie 1919, p. 2853-2855.

⁴³ Detalii la Vladimir Trebici, Dr. Sabin Manuilă, organizatorul statisticii științifice în România, în Sabin Manuilă: *Istorie și demografie. Studii privind societatea românească între secolele XVI-XX*. Coordonatori: Sorina Bolovan, Ioan Bolovan, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995, p. 7-25.

le incontestabile în efortul de modernizare politică, economico-socială și culturală, cu efecte benefice în toate provinciile sale istorice. Reformele din anii 1918-1924 au schimbat în mod radical vechile structuri sociale, economice și politice, dând naștere unei noi României, foarte diferite de cea de până la 1918.

Totodată, la fel de indiscutabil este și faptul că, alături de numeroasele și diversele ei împliniri, perioada interbelică a cunoscut și tot atâtea umbre și chiar eșecuri. Aceasta deoarece, așa cum consemna marele diplomat Nicolae Titulescu, dacă înainte de Primul Război Mondial România a avut pace, dar n-a avut dreptate, atunci după Primul Război Mondial, România a avut dreptate, în sensul că i s-a recunoscut unitatea națională, dar n-a mai avut pace⁴⁴. În plus, perioada interbelică a fost prea scurtă pentru a putea produce transformări radicale, astfel încât procesele de modernizare economico-socială, de industrializare s-au manifestat preponderent la nivel urban, unde locuia doar 1/5 din populație, în timp

⁴⁴ Cf. *România și Europa între cele două Conferințe de pace de la Paris: 1919-1920 și 1947*. Masă rotundă (Prezentare selectivă), în *Cursurile de Vară ale Universității „Nicolae Iorga”*. Vălenii de Munte, ediția 2004, Editura Libertas, Ploiești, 2005, p. 142.

ce societatea românească, în marea ei majoritate, a rămas în stadiul accentuării polarizării economice și sociale, fiind încă departe de etapa predominării civilizației industriale, a diminuării discrepanțelor și a preponderenței claselor mijlocii în viața economică⁴⁵.

Și totuși, în pofida tuturor dificultăților și limitelor inerente unei perioade istorice prea scurte și zbuciumate și chiar dacă reprezentanții de marcă ai intelectualității românești interbelice au fost perfect conștienți de faptul că „nu vom putea face nimic complet, ci de-abia vom curăța drumul pentru alții” (Vasile Pârvan, 1919)⁴⁶, cert este faptul că, raportată la perioada de până la 1918 și, mai ales, la ceea ce a urmat după august-septembrie 1944, perioada circumscrisă de cele două războaie mondiale apare ca „veacul de aur” al țărilor Europei de Est, inclusiv al României cu provinciile istorice în componența ei.

⁴⁵ Andrei Josan, *Economia României interbelice în context european*, Editura ASE, București, 2004, p. 139-140.

⁴⁶ Cf. Luminița Iacob, *Modernizare – europenism*. Vol. II. *Percepție, trăire, identitate etnică*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1995, p. 92.

Nicolae Coțofan. *Farfurie decorativă*. Șamotă pictată, Ø - 510 mm, 2007